

РЕЦЕПЦІЯ ПСИХОАНАЛІЗУ У ПРАЦІ Є. А. ШЕВАЛЬОВА «ПРО ПАРАЛОГІЧНЕ МИСЛЕННЯ»

У статті розглянуто працю професора Є. А. Шевальова «Про паралогічне мислення» з точки зору застосування автором ідей психоаналізу Зигмунда Фрейда. Досліджувана публікація 1930 року є одним із перших джерел з психоаналізу в Україні. У ній з'являються Фрейдіві терміни «несвідоме», «цільове уявлення», «втрата реальності» та «всемогутність думок». Задля побудови власної теорії автор відштовхується від психоаналітичного поняття про два принципи психічної діяльності. Текст «Про паралогічне мислення» також є цінним джерелом з історії науки в Україні, оскільки репрезентує інтелектуальну культуру автора. Найвищою цінністю для дослідника Є. А. Шевальова є раціональне логічне мислення, пріоритетними методами – типологія та класифікація. При цьому, автор слідує засадничому психоаналітичному принципу дослідження патології задля кращого розуміння норми.

Ключові слова: психоаналіз, несвідоме, логічне мислення, Є. А. Шевальов, психоаналіз в Україні, паралогічне мислення.

Професор Євген Шевальов був головним лікарем психіатричної лікарні при Одеському медичному інституті. Його статтю «Про паралогічне мислення» було опубліковано у 1930 році у збірнику «Праці психіатричної клініки», редактором якого він був. Автор разом зі своїми учнями склав один з перших осередків рецепції психоаналізу в тодішній радянській Україні (Коган і Залкінд стали першими послідовниками психоаналізу та авторами психоаналітичних праць в Україні). Оскільки професор Шевальов був визнаним представником клінічної психіатрії, тобто офіційної та єдиної у країні науки про людську психіку, сприйняття ним одних ідей психоаналізу та критика інших чітко показує домінанти у поняттях та цінностях місцевого інтелектуального життя у 1920-х роках: «Як критики психоаналізу, так і його прихильники засвідчили аргументацією, наведеною у їхніх працях, ті наукові забобони, що ними скеровувалася думка впродовж десятиліть написання цих праць, та й (зрештою) ті засадові цінності, що зорієнтували культуру в її розвитку в той чи інший період» [5, с. 43]. Підбір прикладів з клінічної практики для ілюстрування теоретичних побудов також дає відомості як про автора – як носія певної культури, так і про пріоритети самої культури. На аналізі двох визначених аспектів – сприйняття ідей психоаналізу та вибору матеріалу – ми й зосередимося як на основних завданнях нашого дослідження.

Найвиразнішими рисами Шевальова як дослідника є цінність для нього логічного мислення, авторитетність класифікації та жорстке протиставлення реальності та бажань. Шевальов наводить концепцію Е. Блейлера, у якій логічне мислення відповідає реальності, тоді як аутичне мислення відображає здійснення бажань і прагнень. Натомість, у З. Фрейда, мислення загалом, у тому числі мислення раціональне, є обхідним шляхом реалізації бажань [8, с. 234].

Стаття Шевальова починається цитуванням книги «Пізнання й омана» австрійського фізика та апологета природничих наук Ернста Маха. Йдеться про визначення логічного пізнання, як такого, що лише встановлює відповідність чи суперечність. На цьому цитата обривається, але її продовження важливе: «але яке без даних почерпнутих раніше зі сприйняття чи уявлень не могло би мати застосування» [4, с. 307]. Шевальов одразу розташовує свою ідею паралогічного мислення як розширення ідеї такого способу пізнання, яке «зайняте лише встановленням узгоджень чи суперечностей». Шевальов починає з ремарки до Маха: у царині встановлення згоди і суперечності можливе не тільки логічне пізнання, «поряд із загальновизнаними шляхами мислення можливі й інші, ніби паралельно прокладені шляхи». Паралельні до логічного пізнання шляхи мислення автор називає непрямими, обхідними шляхами, тобто він наче не наважується віднести їх до патологічних одразу. Теоретичний

погляд Шевальова на явище логічного мислення значною мірою наслідує ідеї глави «Дедукція та індукція у психологічному висвітленні» згаданої філософської праці Маха. Проте, коли автор переходить до локалізації своєї позиції у системі координат, заданих авторитетами європейської психіатрії, та до спроби класифікації форм мислення, його поняття про логічне мислення стає суперечливим саме у зв'язку із «даними почерпнутими раніше зі сприйняття чи уявлень», випущеними ним при цитуванні. Так, автор відмовляє у логічності снам, денним фантазіям і мріям. Шевальов робить помилку, від якої застерігає Фройд: «ніколи не слід дозволяти собі збиватися на манівці застосуванням стандартів реальності до витіснених психічних структур та, з цієї точки зору, недооцінюванням важливості фантазій у формуванні симптомів на підставі того, що вони не дійсні» [8, s. 237]. Очевидно, що феномени мислення він оцінює з позиції об'єктивного спостерігача, і критерієм оцінки є їхня формальна відповідність панівній моделі раціональності. Тобто, автор відкидає внутрішню логіку продуктів мислення і зосереджується лише на відповідності їх опису того, що називають раціональною логікою. Нехтування змістом нераціональної продукції мислення, властиве психіатрії усіх часів, врешті приводить автора до методологічних труднощів. Власне, не тільки проблемність локалізації паралогічного мислення, а й необхідність введення поняття «паралогічне мислення» уже свідчить про неефективність психіатричного погляду на феномен людського мислення.

Виклад та вибір точки зору відображають цінності автора як носія певної інтелектуальної культури. Аргументація Шевальова характеризується некритичною рецепцією певних ідей психоаналізу та паралельною критикою інших ідей, що відображається у понятійному апараті його праці. Несвідоме («бессознательное») у статті наявне, тоді як на місці «лібідо» у тексті фігурує невизначене поняття «афективність». Остання заводить аргументацію автора у глухий кут: він щоразу наголошує на керівній ролі афективності у виникненні паралогічного мислення, але не переходить ані до розгляду названого ним зв'язку, ані до конкретизації поняття афективності.

Згадка Фройда у праці «Про паралогічне мислення» супроводжується покликанням на конкретний його текст лише у пасажі про всемогутність думок – автор цитує «Тотем і табу». У решті

випадків його погляди згадуються ніби загалом, а подекуди поява ідей Фройда не супроводжується у тексті згадкою про нього. Це свідчить про те, що автор прийняв певні ідеї психоаналізу з готовністю, вони видавалися йому логічними і «природними», тому були засвоєні беззастережно. Можливо, готовності до сприйняття Фройда посприяло знайомство із французькою психіатрією. Наприклад, Шевальов цитує уривок з Е. Клапареда, у якому йдеться про байдуже до реальності афективне мислення. Клапаред пише, що цей вид мислення виражає найбільш первинне в нас, прагне задовольнити наші нужди, розгорнути наші інстинкти, тоді як зовнішня реальність, навпаки, проявляється як щось, що нав'язується нам, і цікавить нас по-справжньому лише тією мірою, якою вона здатна задовольнити наші бажання. Це майже принцип реальності та принцип задоволення Фройда, за тим критичним винятком, що у Клапареда усе описане стосується свідомості, а несвідомого не існує.

У першому, теоретичному розділі Шевальов згадує «виведені Freud'ом два принципи, чи дві тенденції, які керують нашою поведінкою, – тенденції до реальних переживань і тенденції до переживань у сфері бажаного, у сфері задоволення» [6, с. 36]. Поняття «принцип» (Prinzip) видається авторові не надто влучним, тому в тексті з'являються «тенденції»; замість психічної діяльності (psychischen Geschehens) – «поведінка». Більше того, двох Фройдових принципів, на думку Шевальова, недостатньо для опису всієї поведінки, і необхідно додати керування «цільовими уявленнями впорядкованого мислення, тобто логікою» [6, с. 36]. Тому до принципу реальності та принципу задоволення додається третій принцип логіки, або ширше – принцип «законів нашого мислення».

Для формулювання свого додатку до двох принципів психічної діяльності Шевальов запозичує у Фройда термін «цільове уявлення» (Zielvorstellung), який в оригіналі використано в обґрунтуванні методу вільних асоціацій в «Тлумаченні сновидінь» [7, s. 536]. Навіть якщо суб'єкт говорить перше ліпше, що спадає йому на думку, потік його асоціацій буде скерований і впорядкований саме цільовими уявленнями (у академічному англійському перекладі – *purposive ideas*), які розкривають логіку бажання, або симптому. Вочевидь, для Шевальова явище скерованості навіть вільного думання стало підтвердженням його уявлення про те, що «нормальне

логічне мислення» (його термін) є необхідним біологічним пристосуванням до зовнішнього світу. Звідси й з'явилася потреба доважити до принципу реальності та принципу задоволення ще й детермінацію поведінки цільовими уявленнями впорядкованого мислення.

Хоча Шевальов рясно цитує авторитетів традиції класичної психіатрії, у його дослідженні з'являється термін «несвідоме», і саме у психоаналітичному сенсі: «немає, звісно, можливості визначити величину натиску прихованих, найчастіше несвідомих, афектів на сферу формальної свідомості, проте зрозуміло, що структура цієї формальної свідомості і вся поведінка суб'єкта цілком зумовлюється цими підґрунтовими впливами» [6, с. 32]. Для порівняння, пропонуємо думку Фрейда із «Формулювання двох принципів психічної діяльності»: «У психології, заснованій на психоаналізі, ми навчилися приймати за відправний пункт несвідомі психічні процеси, з особливостями яких ми познайомилися через аналіз» [8, с. 230]. Проте свою аргументацію Шевальов веде до створення класифікації усіх можливих видів мислення, у якій автор далі слідує за Клапаредом і не враховує несвідоме. Згодом Шевальов суперечить сам собі, коли описує паралогічне мислення на протиставленні: «до логічне мислення побудоване інакше, ніж паралогічне, більше по типу наших несвідомих процесів, що, звісно, жодною мірою не є типовим для форми мислення, яка нас цікавить» [8, с. 39]. Тобто, автор відмовляє паралогічному мисленню у впливі несвідомого, хоча вище класифікує його як афективне, отже, навпаки, зумовлене несвідомим.

Фрейд починає свою статтю «Формулювання двох принципів психічної діяльності» із покликання на функцію реальності («la fonction du réel») Жане, яка втрачається при неврозі. Шевальов також покликається на П'єра Жане, коли йдеться про співвіднесення раціонального мислення та реальності. Проглядається паралель між класифікацією нераціонального мислення, як відірваного від реальності та, водночас, афективно детермінованого, та поглядом на мислення невротиків, як на таке, у якому частково втрачена функція реальності, тобто воно також відірване від реальності, і також детерміноване нераціонально. Шевальов пише про втрату реальності у психоаналітичному ключі: «хоча відрив від реальності є особливістю афективного мислення, це явище, настільки помітне для оточення, найчастіше не усвідомлюється

суб'єктом» [6, с. 32]. Відповідність реальності – ключова риса раціонального логічного мислення для Шевальова. При цьому, автор не заявляє у тексті свої критерії оцінки відповідності мислення реальності. В результаті, він видає судження, що при афективних станах хворих у маніакально-депресивному психозі немає різко вираженого відходу від реальності, тоді як Фрейд, навпаки, постулює значно більше виражену втрату реальності у психозі. Непослідовність у оперуванні поняттям вказує на нетотожність значення навіть не «функції реальності», а радше поняття психозу для психіатра та психоаналітика. Шевальов, хоча й ілюструє свою працю матеріалами писемної творчості пацієнтів одеської психіатричної лікарні, жодного разу не називає діагнозів цитованих ним авторів. Для нього зберігає значення ідеалізована автономія, відмежування мислення від решти життєдіяльності людини, певний стандарт тлумачення і певна форма домінування Декартового «Cogito ergo sum» [2].

У царині мислення найбільш ідеалізованим постає «нормальне логічне мислення»: «Усе логічне ми мислимо, як надпсихологічне, як таке, що корегує психологічні дефекти» [6, с. 39]. Для Шевальова логічне мислення постає чимось органічним, через те, що він вважає його «формою нашого пристосування до реальності». Із тієї ж причини «усі види відступу від логічного мислення є дефектами цього пристосування» [6, с. 36]. У зв'язку з пристосуванням до реальності, Шевальов бачить необхідність співвіднести логічне мислення із «відчуттям реальності» і висновує, що «може бути стан втрати відчуття реальності за наявності логічного мислення, можливе і протилежне становище: наявність відчуття реальності за відсутності логічного мислення». Ця ремарка мало пояснює розуміння автором поняття «відчуття реальності».

До натуралізації логіки Шевальова веде саме критерій верифікації реальністю. Судження про істинність чи хибність ідеї для Фрейда також є судженням про узгодженість чи неузгодженість цієї ідеї з реальністю. Але виноситься воно на підставі порівняння ідеї не з формальною об'єктивною реальністю, а з відбитками реальності у пам'яті [8, с. 233]. Натомість, у Шевальова, який слідує за Ернстом Махом, мислення раціонального типу є водночас нормою і природною властивістю людини. Відповідно, фантазування він розглядає як окремий тип мислення, який не претендує на реальність. Зі свого боку, Фрейд

описує фантазування як відщеплену частину мислення, звільнену від перевірки реальністю і залишену у підпорядкуванні принципу задоволення. Тобто для Фрейда це – не самостійний тип мислення, а лише частина мислення, тому вона і наявна у нормі.

Знаковою характеристикою раціонального логічного мислення для Шевальова є економність виразу. Ця ідея знаходить підкріплення, з одного боку, у класичній праці з логіки Арно та Ніколя, де вказано, що людське мислення прагне до економності «через природну схильність скорочувати свої вирази» [1, с. 107], а з іншого боку – у Фрейда, який описує загальну тенденцію нашого ментального апарату, як таку, що зводиться до економічного принципу заощадження енергії [8, s. 234].

Два основні типи мислення Шевальов розрізняє саме за економічною ознакою: «нормальне логічне мислення характеризується насамперед своєю стислістю, економічністю» [6, с. 29], тоді як «усі паралогічні розлади характеризуються своєю надлишковістю, непотрібністю, відсутністю тієї економії психічної енергії, яка лежить в основі нормального логічного мислення» [6, с. 67]. Автор відзначає спорідненість різних варіантів паралогічного мислення із «архаїчно-примітивним магічним мисленням» та «дологічним дитячим мисленням». Таке міркування приводить його до висновку, що «логічна думка, перш ніж прийти до свого кінцевого та найбільш економічного формулювання, проходить довгий шлях “проб і помилок” і одним з етапів цього шляху частково може бути і паралогічне мислення» [6, с. 69]. Отже, паралогічне мислення можна розглядати як симптом фіксації на певному способі організації лібідо, але автор цього не робить через вилучення терміна «лібідо» зі свого апарату.

Для позначення основної характеристики афективного мислення, складовою якого є і паралогічне мислення, Шевальов застосовує термін із «Тотема і табу» – «всеомогутність думок» (Allmacht der Gedanken) [9, s. 103]. На переконання автора, відхід від реальності притаманний не усім видам афективного мислення, тому не може вважатися основною його характеристикою. Натомість, тенденційність, тобто, необ'єктивність, пристрастність, упередженість, зацикленість – універсальна риса афективного мислення. Отже, логіка може бути необ'єктивною, адже існує афективна, а отже, необ'єктивна логіка. «Всеомогутність думок» Шевальов визначає як

надто високу оцінку душевних процесів порівняно з реальністю. В оригіналі ж «всеомогутність думок» Фрейд визначає як принцип, який керує магічним та анімістичним мисленням. При підтвердженні всеомогутності думок з боку реальності з'являється враження моторошного (Unheimlichen). Надання вищої оцінки внутрішнім процесам перед реальністю Шевальов не ототожнює з відходом від реальності, але, за Фрейдом, моторошне враження з'являється лише на тому етапі, коли у наших судженнях ми уже відреклися уявлення про всеомогутність думок – лише у такому випадку наявне порівняння з реальністю [9, s. 106]. Коли ж ідеться про актуальність всеомогутності думок, яку Фрейд знаходить у невротиків різних типів, у тому числі істериків та обсесивних невротиків, то «узгодженість із зовнішньою реальністю є несуттєвою» [9, s. 107]. Отже, у прагненні нівелювати відхід від реальності, як універсальний критерій афективного мислення, Шевальов таки повертається до нього через критерій тенденційності. Вочевидь, для стрункості класифікації усіх типів мислення у координатах логічне vs. афективне йому важливо було показати, що є афективне мислення, яке не відходить від реальності, щоб зберегти зв'язку «логічне–реалістичне». Автор забезпечує місце для афективної логіки і, у такий спосіб, зберігає авторитет логіки.

Основне завдання, яке ставить перед собою і зосереджено виконує Шевальов, полягає у класифікації паралогічного мислення. Принцип впорядкування – виявлення основних варіантів афективно зумовлених процесів думки, які, однак, прагнуть логічно сконструюватися. Шевальов, слідом за Клапаредом, відносить мистецьку творчість до афективного мислення, яке не претендує на реальність. У Фрейда митець – це також людина, яка «відвертається від реальності» [8, s. 236]. Проте «він віднаходить зворотний шлях зі світу своєї фантазії до реальності через застосування особливих талантів до формування з його фантазій істин нового гатунку, які шануються людьми, як цінні відображення реальності» [8, s. 236]. Сни Шевальов відносить до алогічного мислення, але Фрейд у «Тлумаченні сновидінь» наголошує на здатності сновидіння вбудовувати чіткі логічні послідовності [7, s. 561].

Після детального розгляду аутичного мислення, Шевальов складає схему перелічених ним типів мислительної діяльності. У ній до рубрики

«афективне мислення, яке претендує на реальність і прагне бути доказовим (соціалізоване мислення)» потрапляє лише «афективна логіка», а аутичне мислення під кінець опису стає тільки більш розмитим і менш зрозумілим (спочатку воно є частиною паралогічного мислення, яке у всіх випадках охарактеризоване афективним, а потім зазначено, що афективне мислення не покриває поняття аутичного мислення). Зі схеми випливає, що патологічним паралогічним мисленням є лише таке афективне мислення, яке претендує на реальність, але не прагне бути доказовим, тобто аутичне мислення.

Цінність класифікації обмежує методологічні можливості автора і не дає змоги дійти розуміння досліджуваного відхилення, чи застосувати теоретичні розробки у клінічній діагностиці. Ілюстративний матеріал для своєї класифікації Шевальов черпає із клінічної практики – із письмових артефактів, створених пацієнтами психіатричної клініки. Ймовірно, залучення до дослідження усного мовлення могло б відкрити наявність кількох (чи навіть усіх) видів паралогічного мислення у дискурсі однієї людини, а також зв'язки паралогічного мислення із маренням. Наше припущення ґрунтується на знайомстві із працею К. Юнга «Психологія *dementia praecox*», у якій він розглядає парадигмальний випадок *dementia paranoides*. Пацієнтка Юнга, як і хворий Шевальова І. Ж-ов, який презентує формальний тип паралогічного мислення, пише листи до персоналу клініки Бургхельцлі високим претензійним стилем: «Дорогий наглядачу! Цими рядками я ще раз прошу Вас негайно мене звільнити. Моя голова, як я уже зазначала Вам у останньому своєму листі, ясніша, ніж будь-коли. Що мені доводиться потай вистраждати у зв'язку із нововведеннями у всіх напрямках, на жаль, відомо одній мені, і воно занадто нищівне, як для мого здоров'я, так і для мого розуму [...] Сподіваюся, ви вчините, як лікар, і не потребуватимете жодних подальших розмірковувань» [10, р. 99]. При цьому, аналіз усного мовлення пацієнтки, здійснений Юнгом, виявляє марення величч, іпохондрію, марення переслідування та галюцинації, тобто широкий спектр психотич-

ного досвіду, притаманного неіснуючій для Шевальова параної.

З іншого боку, формальний тип паралогічного мислення презентує персонаж повісті «Село Степанчиково та його мешканці» Ф. Достоевського – лакей Відоплясов, який закінчив свої дні «в желтом доме». Відоплясов пише листи усім гостям Степанчиково із проханням заступитися за нього і схилити його пана до того, аби він дозволив Відоплясову змінити своє прізвище, оскільки він хоче видати збірку власних віршів під назвою «Воплі», і «Воплі Відоплясова» – не звучить [3].

Сліпою плямою у схемі автора залишається такий вид мислення, який і претендує на реальність, і прагне бути доказовим, і має свою логіку, але все одно є патологічним, – це параноїчне мислення. Шевальов належить до школи психіатрії, яка користувалася системою діагностичної класифікації, у якій параної не було, а її феномени розподілялися між різними видами шизофреній.

Виклад та застосування понять психоаналізу у Шевальова свідчить про ретельне та уважне опрацювання класичних текстів Фрейда, а його невизначеність у тому, щоб конкретизувати поняття та дати їм чіткі дефініції, прагнення прилаштуватися до термінологій та класифікацій одночасно Клапареда, Блейлера, Жане та Фрейда яскраво підкреслює лінії конфлікту у описах людської психіки психіатрією та психоаналізом. Разом з тим, порив до самостійних теоретичних побудов, до вироблення самостійного та оригінального погляду на проблему патології мислення виникає у автора якраз у точках контакту із ідеями психоаналізу. Шевальов слідує за Фрейдом у засадничому для психоаналізу принципі дослідження патології задля кращого розуміння норми: «Тепер, коли ми у загальних рисах визначили особливості різних форм мислення, нам буде легше розібратися у основних властивостях нормального логічного мислення (раціональної логіки)» [6, с. 35]. Поза сумнівом, ознайомлення з психоаналізом оживило інтелектуальну атмосферу та зумовило розвиток вітчизняної психіатрії початку минулого століття.

Список літератури

1. Арно А. Логика, или Искусство мыслить / А. Арно и П. Николь. – М. : Издательство «Наука», 1991. – 413 с.
2. Деррида Жак. Письмо и различие / Жак Деррида ; [пер. с фр. Д. Ю. Кралечкина]. – М. : Академический проект, 2007. – 494, [1] с.
3. Достоевский Ф. М. Повести / Федор Михайлович Достоевский. – Львов : Каменяр, 1985. – 481, [1] с. : портр.
4. Мах Э. Познание и заблуждение. Очерки по психологии исследования / Эрнст Мах. – М. : БИНОМ. Лаборатория знаний, 2003. – 456 с. : ил.
5. Собуцький М. А. Нові джерела для вивчення історії психоаналізу в Україні / Михайло Анатолійович Собуцький // Наукові записки НаУКМА. – 2005. – Т. 40 : Теорія та історія культури. – С. 43–46.

6. Шевалев Е. А. О паралогическом мышлении / Е. А. Шевалев // Труды психиатрической клиники Одесского государственного медицинского института. – 1930. – Вып. 1. – С. 27–72.
7. Freud S. Die Traumdeutung / S. Freud // Gesammelte Werke: chronologisch geordnet : 18 B. – Dritte Auflage. – Zweiter und dritter Band. – London : Imago Publishing Co., Ltd., 1961. – S. 1–642.
8. Freud S. Formulierungen über die zwei Prinzipien des psychischen Geschehens / S. Freud // Gesammelte Werke: chronologisch geordnet : 18 B. – Reprinted. – Achter Band. – London : Imago Publishing Co., Ltd., 1955. – S. 229–238.
9. Freud S. Totem und Tabu / S. Freud // Gesammelte Werke: chronologisch geordnet : 18 B. – Dritte Auflage. – Neunter Band. – London : Imago Publishing Co., Ltd., 1961. – S. 3–197.
10. Jung C. G. The Psychology of Dementia Praecox / Dr. C. G. Jung / Autroieized translation with an introduction by Frederick Peterson, M. D. and A. A. Brill, M. D. – New York : The Journal of Nervous and Mental Disease Publishing Company, 1909. – 153 p.

O. Klymchuk

THE RECEPTION OF PSYCHOANALYSIS IN E. SHEVALEV'S "ON PARALOGICAL THINKING"

The article considers application of Freudian psychoanalysis by E. Shevaley in "On Paralogical Thinking". His work was published in 1930, and it is one of the first receptions of psychoanalysis in Ukraine. Freudian concepts 'unconscious', 'purposive idea', 'loss of reality' and 'the omnipotence of thoughts' appear in the text. The author incorporates 'unconscious' into his argument in a strictly psychoanalytical sense of the term. He speaks of the hidden, mostly unconscious effects which define the whole structure of the formal consciousness and of the subject's conscious conduct. In his theoretical findings, the author starts from the psychoanalytical notion of the two principles of mental functioning. Shevaley's work "On Paralogical Thinking" is also a valuable source on the history of science in Ukraine. It represents the axiology of the author's intellectual culture. The rational logical thought is the researcher's dominant value. He considers logic to be a natural and innate human trait, a crucial evolutionary adaptation to the external reality. Being a professor in psychiatry, Shevaley bases his theory of logical cognition on the epistemological theory of notorious physicist Ernst Mach. His prior methods are typology and classification. Although the author defines and redefines his concepts of 'paralogical thinking', 'normal logical thinking' and 'affective thought' repeatedly, his typology retains uncertain. Shevaley's effort to suit the terminologies and classifications of all his authorities – Cleperède, Bleuler, Janet, and Freud – at once identifies the lines of conflict of psychiatric and psychoanalytic narratives about human psyche. Still, in the course of his study, Shevaley follows the fundamental psychoanalytic principle of studying pathology for acquiring knowledge about normalcy.

Keywords: psychoanalysis, logical thought, unconscious, E. Shevaley, psychoanalysis in Ukraine, paralogical thinking.

Матеріал надійшов 29.06.2017